

Zoals alles waar je lang en nauwkeurig naar kijkt, is de Franse Revolutie ingewikkeld, zo ingewikkeld dat er welbeschouwd geen uitspraken over te doen zijn zonder er meteen een relativering bij te geven. Tot voor kort kozen historici toch maar voor het logisch klinkende verhaal dat de Revolutie een niet te stuiten uiting van de oprukkende bourgeoisie is geweest; ze hoopten dat de lezers en zeker hun collega-historici wel begrepen dat de werkelijkheid veel ingewikkelder was. De laatste jaren is er een groep historici opgestaan die zich het simpel te formuleren maar bijna onmogelijk te realiseren doel heeft gesteld de Franse Revolutie te beschrijven zoals die zich werkelijk heeft voorgedaan.

Het gevolg van deze werkwijze is dat niets overeind blijft van de traditionele kennis (vaak gekleurd door een ideologie) die we van de woelingen aan het einde van de achttiende eeuw hebben. Toch zijn de nieuwe publikaties in Frankrijk razend populair, de historicus François Furet is op dit moment zelfs door zijn toch niet eenvoudige publikaties de lieveling van het publiek. Een wel zeer eigenzinnig man is de in Canada werkzame Donald M. G. Sutherland die in zijn onlangs vertaalde boek 'Revolutie en contrarevolutie' de periode 1789-1815 helemaal vanuit het contrarevolutionaire perspectief verklaart. Weer iemand anders heeft ontdekt dat het vooral de vrouwen waren die de revolutionaire wind deden gieren. Kortom, de zeer gereputeerde redactieraad van de prestigieuze driedelige catalogus behorende bij de tentoonstelling 'La Révolution Française et L'Europe 1789-1799' moest een manier bedenken om boek en tentoonstelling in te richten die enig recht deed aan de nieuwe inzichten, of er in ieder geval blijk van gaf de noeste arbeid van de laatste jaren te respecteren. Daarvoor hebben ze een slimme en aanvaardbare aanpak bedacht; er is vooral veel materiaal bij elkaar gebracht. De revolutie is tot een gebeurtenis van Europese orde verklaard, en terecht, om zo een legitimatie te hebben een tentoonstelling in te richten die drie etages van het Grand Palais in beslag neemt. Parijs is het hele jaar door vergeven van bicentenaire activiteiten, te veel om op te noemen, laat staan te bezoeken maar wie twee dagen voor de

De Franse Revolutie in beeld

LC
g-6-89

ze tentoonstelling uittrekt krijgt een zeer gedetailleerde indruk van het dagelijks leven voor en tijdens de revolutie, alles gevarieerd van royalistische kringen tot en met het gemene volk.

Unie van Utrecht

Een van de 1144 gebruiksartikelen, wapens, schilderijen, snuisterijen, documenten, bustes, brochures, cartoons en landbouwwerktuigen die tentoongesteld en in de kleurencatalogus afgebeeld en uitgebreid beschreven zijn, is de door Johannes Enschedé en Zoonen te Haarlem vervaardigde fascimile-uitgave van de documenten die de Unie van Utrecht (1579) schragen. Bijna aan het begin van de tentoonstelling heeft de bezoeker al kennis gemaakt met een door J. G. Ziesenis vervaardigd schilderij van Willem V, Prins

van 'Oranje. Je kunt je afvragen wat dit boek en schilderij met de Franse Revolutie te maken hebben, maar dat wordt gaandeweg meer dan duidelijk. De Unie van Utrecht was een eerste stap naar de constitutionele monarchie, ondanks de scheuring van de Nederlanden en de benaming 'Republiek van de 7 Provinciale Staten'. De Nederlandse patriotten probeerden twee eeuwen later de nazaten van Willem van Oranje en daarmee de monarchie te elimineren. Deze Nederlandse equivalent van de Franse Revolutie, de Bataafsche Republiek, krijgt in Parijs veel aandacht.

De Nederlanders zijn zo aardig geweest een schat aan spotprenten na te laten. Sommige zijn ware pronkstukken van artisticeiteit en technisch vernuft, de aardigste is wel de prent van een dominee die

in 1787 in roulatie werd gebracht: na één keer vouwen verandert de dominee in een vrijkorpsist. Of voor wie het iets simpeler wil zien: verandert de orangist in een patriot.

Hoe intensief de revolutionaire strijd in het dagelijks leven (voor wat Nederland betreft na 1793) werd gevoeld, moge blijken uit de talloze gebruiksvoorwerpen met decoraties die de bezitter ervan zonder twijfel in een van de twee kampen plaatste. Het hierbij afgebeelde glas stelt een patriottische hond voor die tegen een oranjeboom urineert. Dat een hond negatieve associaties bij ons oproept en de (mei)boom een symbool van opstandigheid was, moeten we hier maar even vergeten.

Het bijeengebrachte materiaal dwingt respect af voor de samenstellers van de tentoonstelling. De collecties van honderden bibliotheken, archieven en musea uit binnen- en buitenland zijn omgewoeld om materiaal te vinden. Vooral wat de objecten betreft moet het vervoer een riskante onderneming zijn geweest. Fragiele standbeelden zijn vanuit Italië verstuurd, documenten vanuit Nederland, ingewikkelde natuurwetenschappelijke apparaten uit Duitsland en schilderijen zijn werkelijk overal vandaan geslept.

Spiesen

Zelfs de brokstukken van het in 1793 vernielde standbeeld Lodewijk XVI zijn nog ergens opgedoken, de koning zelf moest er in hetzelfde jaar ook aan geloven. Deze toevoeging zou je bijna als een bijkomstigheid gaan zien na urenlang door het Grand Palais gedwaald te hebben. Maar tijdens een mij gepermitterde pauze in een koffiehuis aan de ingang van het nabijgelegen metrostation (bespaar u de moeite om dichtbij iets anders te vinden, want dat lukt u niet), liet ik mijn gedachte stroomafwaarts met de geschiedenis gaan. De beeldhouwer Jean-Antoine Houdon (1748-1825) heeft bijna alle revolutiehelden in zijn repertoire van breedgeschouderde bustes opgenomen, van sommigen heeft hij alleen het hoofd verveeuwigd. Achter dit eenvoudige verschil in uitwerking ligt een gruwelijke waarheid; de 'bustes' hebben levend voor hem geposeerd en de 'hoofden' heeft hij vanaf de spies geboetseerd. Talloze revolutionairen en anti-revolutionairen, deze termen konden

werkelijk alles betekenen tussen 1789 en 1814, zijn ge Guillotineerd en vervolgens is hun hoofd op een spies gestoken.

Terug in het Grand Palais toch nog even naar de 'hoofden' en wat me eerder niet opgevallen was, lijkt nu de belangrijkste boodschap te zijn. De meeste revolutionaire hoofden zijn in een zaal uitgestald die gedecoreerd is met... spiesen. Een andere zaal is helemaal gewijd aan de bestorming van de Bastille op 14 juli 1789, talloze etsen, schilderijen en tekeningen leiden ons naar het hoogtepunt van dit tentoonstellingsonderdeel: een gipsen schaalmodel van de Bastille. Eerlijk gezegd, vind ik dit het minst boeiende onderdeel van de expositie. Het is veel interessanter de nog niet uitgekauwde onderwerpen in dingen uitgebeeld te zien.

Net zoals het moeilijk te zeggen is wie de revolutie ontketenden, zo is het ook niet eenvoudig er achter te komen wie de gebruikers waren van de hier uitgestalde grote zoutpotten, graanmolens, toiletartikelen, marmeren hebberdingetjes en verschillende kleedingstukken. Er is een duidelijke illustratie te geven van de bewering dat het exposeren en beschrijven van produkten een verhelderend inzicht in de geschiedenis geeft. Na de onthoofding van Lodewijk XVI en het begin van de Terreur werd de burgerij openlijk tegenstander van de adel. Toch heeft de adel juist vanaf die tijd nog nooit zoveel werk vermitschaft aan diezelfde burgerij. Hele bedrijfstakken van luxe artikelen konden worden opgezet door de opdrachten van de grote groep edelen die zich de macht liet afkopen met geld, vooral onder Napoleon nam dit verschijnsel toe. Dat de staat steeds meer als enige doel had zichzelf in stand te houden, blijkt uit de steeds decadenter wordende produkten.

Ook het bestuderen van kleedingstukken is instructief. Opvallend is bijvoorbeeld de 'kapitalistische huid' van de verschillende standen. Alleen al daaraan kan men zien dat de ene stand de andere rijkelijk van handenarbeid voorzag, terwijl daar hoegaenaamd niets voor terugkwam. Voor het maken van een mantel van de koning hadden tien handenparen al gauw enige maanden werk. De bekend geworden revolutionaire 'stoottroepen', de sans-culotten, droegen ondanks hun benaming wel degelijk broeken. Maar uit



Un Sans culotte instrument de crimes dansant au milieu des horreurs. Vient outrager l'humanité pleurante auprès d'un cadavre. Il voit l'ombre de l'une des victimes de la révolution qui le suit à la gorge. Cette effrayante apparition le suffoque et le renverse.

Een van de vele spotprenten die er over de Franse Revolutie in omloop zijn. Een sans-culotte tart met zijn moordwapen de Menselijkheid, wenend bij het graf.

protest tegen de adel die gewend was strakke stretchbroeken te dragen, droegen zij korte ruime broeken.

Het is bijna zeker de laatste keer dat een dergelijke tentoonstelling georganiseerd wordt want na dit jaar wil de Franse regering er geen cent meer aan spenderen. De revolutie wordt ten grave gedragen. Zelfs de herdenkingen worden herdacht. In het Petite Palais tegenover het Grand Palais is een tentoonstelling over de centenaire te bewonderen. Zoals alles waar je lang en nauwkeurig naar kijkt, is de Franse Revolutie ingewikkeld, maar niet zo ingewikkeld dat we ons zand in de ogen moeten laten strooien. De Fransen kunnen hun Verklaring van de Rechten voor de Mens wel op ge-

schept papier van tweeënehalve bij anderhalve meter laten herdrukken en voor f 600 te koop aanbieden maar we moeten goed onthouden dat die Rechten zijn overgeschreven van de Amerikanen. De minuscule 'Bibliothèque Royal'-stempeltjes op de talloze documenten die welwillend ter beschikking werden gesteld door de Bibliothèque Nationale vormen een anachronisme. Het is niet waarschijnlijk dat ze nog ooit in een Bibliothèque Royal terecht komen, zoveel is wel duidelijk.

HANS RENDERS

'La Révolution Française et L'Europe 1789-1799', Grand Palais, Parijs, dagelijks (behalve dinsdags) van 10.00-20.00, tot en met 26 juni. Driedelige catalogus, gebonden en in cassette, in Nederland te verkrijgen (import Idea Books, Amsterdam) voor f 296. Entree tentoonstelling Ffrs. 32.



Patriottenglas.